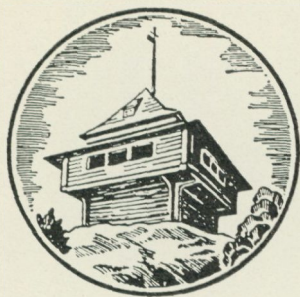

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1951**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH

SKANSENS ÅRSBOK

1951

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · ERIK ANDRÉN

Redaktör: Erik Andrén

Omslagsbilden visar en detalj ur en målning av den lilla idylliska 1700-talsgården Svindersvik i Nacka, som nyligen kommit i Nordiska museets ägo och som utförligt behandlas i denna årsbok. Målningen är signerad av Carl Petter Hilleström 1784 och tillhör Nordiska museet, inv.-nr 217,359.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1951
Djuptrycksplanser från Nordisk Rotogravyr

SVINDERSVIK RÄDDAT

av Andreas Lindblom

Den 22 december 1949 inträffade i Nordiska museets historia en ur kulturminnesvårdande synpunkt viktig händelse. Denna dag inköpte nämligen museet 2,25 hektar mark tillhörande Svindersviks egendom i Nacka socken nära Stockholm. Köpet möjliggjordes dels tack vare stort tillmötesgående från säljaren byggmästare Olle Engkvist, dels genom att köpeskillingen kunde täckas med anslag av lotterimedel samt donationer från två för vår byggnadsvård varmt intresserade personer. Med anledning av detta förvärv skall här helt kort redogöras för såväl dess förhistoria som dess betydelse i framtiden.

Frågan om Svindersviks räddande hade under flera decennier varit en viktig angelägenhet för kulturvänner i huvudstaden. Ingen hade på dess lösande nedlagt större intresse än den kände arkeologen professor Oscar Almgren, vars far och farfar varit ägare till stället och som själv tillhört den stora kretsen av deras arvingar. Problemets kärnpunkt var: hur skulle man kunna rädda denna orörda idyll, belägen som den var på sådan plats att marken — idealisk både för bostadsbyggande och för utveckling av de stora industrierna i Nacka — oavslåligt var föremål för värdestegring? Värdet av området, som i sin helhet uppgick till ca 15,8 hektar, hade nu blivit så stort att man knappast kunde tänka sig att arvingarna lika lite som någon enskild donator skulle finnas hågade att skänka det till det allmänna att bevaras i form av reservat. Lösningen av problemet försvårades dessutom i hög grad av att vägmyndigheterna planerade en väldig autostrada till Värmdön som hotade att förstöra viktiga delar av området. Man hade sålunda att kämpa på flera fronter. Situationen var på våren

1949 den, att några av de åtta ägarna till Svindersvik redan under-tecknat försäljningskontrakt med ett stort industriföretag, under det att de övriga, däribland fru Hanna Bokander, maka till den kände kyrkomannen, hovpredikanten Gustaf Bokander, nu avliden, motsatte sig ett avyttrande i exploateringssyfte och önskade jämna vägen för någon kulturminnesvårdande institution att förvärva området.

Nordiska museets nämnd, som vid sammanträde den 11 mars på förslag av dess ledamot f. hovrättsrådet Johan Nordenfalk upptog frågan, beslöt att göra en kraftanstängning för att söka lösa densamma. Efter långvariga förhandlingar visade sig den enda framkomliga vägen vara att nämndens ledamot byggmästare Olle Engkvist inköpte området i och för partiell bebyggelse av pietetsfull art, varvid han förklarade sig villig att snarast möjligt på förmånliga villkor till museet avstå det centrala partiet med dess kulturhistoriskt synnerligen värdefulla byggnader; det är sist-nämnda transaktion som jag åsyftade i mina inledande ord. Även om det redan i olika sammanhang blivit sagt, vill jag här ej underlåta upprepa att Nordiska museet och svensk kulturminnesvård i gemen står i stor tacksamhetsskuld till den man som framsynt och ej utan avsevärd personlig risk 1949 ställde sig bakom markförvärvet.

Ur de kulturminnesvårdande synpunkter som Nordiska museet sedan många år företräder skulle det likväl varit mycket beklagligt om byggnaderna evakuerats på det intressanta bestånd av möbler och husgeråd som där hopats och av vilket en icke obetydlig del går tillbaka till 1700-talet, i vissa fall till omkring 1740 då de äldsta husen på platsen uppfördes och inreddes. Det är inte för mycket sagt att förvärvet skulle mistat hälften av sitt värde om man nödgats, låt vara med aldrig så stor kunskap och pietet, rekonstruera inredningarna på Svindersvik från källaren till vinden med föremål från annat håll. Det var i denna situation Samfundet Nordiska museets Vänner, som ju under de trettiofyra år det existerat tillfört museet så ovärderliga gåvor, ryckte in och köpte huvudparten av möblerna och husgerådet för att bevaras på platsen. Museet stannar i uppriktig tacksamhetsskuld till sina Vänner för denna vidsynta generositet. Genom att byggnaderna sålunda i stort

Manbyggnadens södra gavel. Foto C. G. Rosenberg 1949.

Parti av manbyggnadens framsida. Foto C. G. Rosenberg 1949.

Utsikten från manbyggnadens trappa mot trädgården. Foto C. G. Rosenberg 1949.

Den nära sju meter höga stenterrassen mellan manbyggnaden och sjön. Foto Olle Ekberg 1949.

sett bevarats in- och utvändigt orubbade, kommer Svindersvik i samma kategori som de redan förut i vår ägo varande Julita gård och Tyresö slott.

Men problemet innehöll ännu en faktor som kändes hotande, nämligen reparationskostnaderna. När museet övertog byggnaderna befann de sig i ett ur underhållssynpunkt miserabelt tillstånd. De förutvarande ägarna hade all kärlek till trots låtit det hela förfalla; det är bäst att ärligt säga ifrån att så var förhållandet. Men frågan är likväl, om det inte ur vår synpunkt varit bäst som skett. Man kan ju i ovist nit skada det man älskar, vilket på kulturminnesvårdens område betyder att man restaurerar och fiffar upp det gamla så, att dess skönhet och autenticitet i väsentlig grad går förlorad. Goethe, som näst Bibeln och Shakespeare väl gett oss de flesta pregnanta ord, har uttryckt saken sålunda: "Ingenting är förskräckligare än en handlingskraftig okunnighet." Hur som helst, det kräves mycket pengar till Svindersviks konservering och försiktiga återställande i dess sjuttonhundratalskick. Också på denna punkt måste Nordiska museet i saknad av egna medel förlita sig till enskild givmildhet. Knut och Alice Wallenbergs fond, skapad av en familj som sedan Artur Hazelius dagar stött hans och hans efterföljares verk och strävan, lämnade oss ett restaureringsbidrag av 150 000 kr och en kulturvän som aldrig vill framträda med sitt namn lade därtill 50 000, vartill kom en del mindre belopp, däribland 10 000 kr från museets framlidne nämndledamot härads-hövding Knut Dahlberg. Därmed är det närmaste iståndsättandet säkerställt. Arbetet kommer emellertid att ta ett par år i anspråk och dessförinnan kan Svindersvik tyvärr ej visas för allmänheten.

Det är uppenbart att konserveringen måste ta sikte på byggnadernas bevarande för framtiden i ursprungligt, alltså i stort sett deras nuvarande skick, ej på deras apterande för aktuella ändamål. Ty det är orördheten som gett och ger Svindersvik dess charm. Den sammanhänger intimt med ställets karaktär av sommarnöje under 200 år. När vintern kom, bomrades allt igen. Inga extra isoleringar behövdes för väggar, golv och tak, inget avlopp eller elektriskt ljus har gjort ingrepp i byggnadskroppen, ingen central-uppvärmnings heta luft har torkat ut eller spräckt de fanerade möblerna. Röster har höjts för dessa byggnaders apterande till

bostadsändamål. Till dem vill vi bara stillsamt säga: Låt vara, ty konsekvenserna kan ej överblickas.

Det är en hederssak för en vetenskaplig institution att redovisa för sin forskning rörande de monument den fått att vårda. Därför har vi skrivit efterföljande uppsatser. En eller annan är kanske frestad säga att det redan har talats och skrivits tillräckligt om Svindersvik. Inte är väl gården ändå så märkvärdig? Nej, det finns flera båda skönare och rikare 1700-talsherrgårdar i vårt land från den tiden. Men genom sin karaktär av orört sommar- nöje och sitt natursköna läge i huvudstadens närhet är den om också ej ett unicum så dock en stor märkvärdighet. Man skulle verkligen önska att dess bevarande också finge en principiell räckvidd, att den bleve inledningen till en ny era av skonsamhet visavi de gamla små och stora herrgårdar som slukas upp av Stor-Stockholm. Vi har råd att bevara dem. Och ett är visst, när ett sådant gammalt ställe är borta och ersatt med hyreskvarter eller en industrianläggning, så räcker inte allt guld i världen om framtidens inbyggare i huvudstaden skulle önska sig tillbaka dessa idyller, vilka å andra sidan i pietetsfullt bevarat skick besitter en lycklig förmåga att skänka vederkvickelse och skönhetsnjutning åt trötta miljonstadsmänniskor.